

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	— дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	— кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	— кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	— доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	— методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

<i>Сторож В. В.</i> Лепбук – інноваційна технологія дошкільного навчання.....	160
<i>Berezovska L.</i> Professional readiness of preschool education teachers for innovative activities.....	168
<i>Lysenko O. M., Melnychuk N. M.</i> Internationale politik zum schutz von flüchtligen und migranten.....	173
<i>Cojocari L., Ohrimenco (Boțan) A.</i> Valorizarea jocului-călătorie în familiarizarea copiilor cu diversitatea naturii.....	181

Розділ III. Особливості інклюзивних підходів

<i>Корзун Л. М.</i> Особливості розвитку та інклюзивне навчання дітей з порушенням інтелекту.....	196
<i>Кузнецова Т. М.</i> Інклюзивна практика у системі дошкільної освіти.....	203
<i>Літовченко О. В., Василенко А. І.</i> Особливості пізнавальної активності в дітей з порушеннями мовлення....	210
<i>Тубичко Ю. О.</i> Психолого-педагогічна готовність майбутніх фахівців до роботи у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою роботи.....	218
<i>Kovylyna V., Lepykh T.</i> Features of inclusive practice.....	226

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

<i>Зоткіна Ю. С.</i> Розвиток толерантності в дошкільному віці.....	232
<i>Кавиліна Г. К.</i> Психологія емоційних станів та управління ними у дітей старшого дошкільного віку.....	238
<i>Кримова Н. О., Бирка А. В.</i> Формування особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку: проблематика та психолого-педагогічні рішення.....	244
<i>Кримова Н. О., Розумна-Ребдело С. В.</i> Дивергентне та конвергентне мислення в контексті творчого процесу...	249
<i>Панасюк Л.</i> Аналіз підходів до вивчення професійного самовизначення майбутніх фахівців.....	256

РОЗДІЛ III

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНИХ ПІДХОДІВ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУ

К.пед.н., доц. Л. М. Коргун

У значної частини дітей з особливими освітніми потребами спостерігається стійке зниження пізнавальної діяльності дитини, яке виникає в наслідок органічної поразки ЦНС. У соціальній моделі відношення до даної категорії їх прийнято позначати як дітей з обмеженими психічними можливостями, дітей з ментальними проблемами, або як одну з категорій дітей з особливими освітніми потребами.

По глибині дефекту розумова відсталість, відповідно до МКЗ-10, підрозділяється на чотири ступені: легку, помірну, важку та глибоку. Залежно від ступеню, розвиток дитини з порушенням інтелекту з перших днів життя істотно відрізняється від розвитку нормальних дітей. У багатьох дітей із вродженою формою розумової відсталості затримується розвиток таких найпростіших моторних дій, як вміння тримати голову, сидіти, стояти, ходити. Ця затримка може бути досить вираженою й захопити не тільки перший, але й другий роки життя дитини.

Практично у всіх розумово відсталих дітей у ранньому віці спостерігається відсутність або значне зниження інтересу до навколишнього середовища, загальна інертність при занепокоєнні, дратівливість й рухове розгальмування. Надалі в них не виникає інтерес до іграшок, які потрапляють в їх поле зору. Не відбувається своєчасного переходу до спілкування з дорослим на основі спільної діяльності з іграшками, не вини-

кає жестове спілкування з дорослим, властиве малюку.

Сприйняття в розумово відсталих дітей починає формуватися, за звичай, в віці біля 3-х років. Саме в цей час з'являється інтерес до іграшок, виникають найпростіші уявлення про їх властивості і відносини: кольори, форми, розмір. Однак більшість дітей з порушенням інтелекту й у 6-7 років не досягають рівня розвитку сприйняття, притаманного звичайній трирічній дитині.

Важливою стороною почуттєвого пізнання світу дитиною раннього віку є наочно-діюче мислення, тісно пов'язане із процесом сприйняття. Для розумово відсталих дітей характерне значне відставання в темпі його розвитку. Не всі розумово відсталі діти навіть до 6-ти років можуть самостійно зібрати пірамідку, виконати інші завдання, які потребують переміщення, використання або зміни предмета. На відміну від звичайних дітей, у дітей з порушенням інтелекту без спеціального навчання наочно-діюче мислення з віком майже не розвивається. А можливість рішення наочно-образних завдань у них фактично відсутня до кінця дошкільного віку. Елементарне словесно-логічне мислення в розумово відсталих дошкільників розвивається уповільнено й має якісну своєрідність.

Ігрова діяльність в дошкільному віці самостійно не з'являється. Дії із предметами залишаються на рівні маніпуляцій, інтерес до іграшок виявляється короткочасним і нестійким, викликаним лише їх зовнішнім виглядом. Навіть після п'яти років справжньої гри не виникає. Без спеціального навчання провідною діяльністю в розумово відсталій дитині дошкільного віку буде не ігрова, а предметна діяльність. Без спеціального навчання в розумово відсталій дитині в грі не розвивається мовлення, навіть сполучене.

В цілому, розвиток мовлення в дошкільників з розумовою відсталістю істотно відрізняється від норми. Це відставання виникає в них ще з віку немовляти й продовжує накопичуватися в раннім дитинстві. Відсутність потреби у спілкуванні, не сформована предметна діяльність, знижений ін-

терес до навколишнього середовища – все це значно затримує розвиток мовлення. Крім цього у такої дитини часто спостерігається не сформованість фонематичного сприйняття й недостатній розвиток артикуляційного апарату. Деякі діти починають вимовляти окремі слова тільки після 3-х років, а перші фрази в них можуть з'являтися тільки біля 6-ти років. У більшості розумово відсталих дітей мовлення до кінця дошкільного періоду відрізняється великою кількістю фонетичних і граматичних помилок. Довгий час зберігається ситуаційне значення слова, тобто навіть знайоме слово не сприймається поза знайомою ситуацією. Отже, мовлення цієї категорії дітей настільки слабко розвинене, що не може здійснювати свою найважливішу функцію – комунікативну. У цілому, без спеціальної спрямованої на розвиток мовлення корекційної роботи, діти з розумовою відсталістю досягають шкільного віку з істотними мовленнєвими порушеннями.

Продуктивна діяльність у розумово відсталих дошкільників поза спеціально організованим навчанням практично не виникає: не проявляються конструктивні вміння, не виникає предметний малюнок.

Елементи трудової діяльності (насамперед навички самообслуговування) у розумово відсталих дітей починають формуватися під впливом вимог навколишнього середовища. Цей процес вимагає значних зусиль з боку батьків і вихователів. Якщо батьки ідуть шляхом найменшого опору: самі роздягають й одягають дитину, умивають, годують, то діти під час відсутності батьків виявляються зовсім безпорадними. Але якщо батьки намагаються ставити перед дитиною посильні завдання й проявляють наполегливість у їхньому досягненні, діти опановують найпростіші навички самообслуговування. Однак, і в цьому випадку, рухи, пов'язані із самообслуговуванням, невпевнені, нечіткі, часто вповільнені або, навпаки, метушливі, недостатньо цілеспрямовані. Часто виражена неузгодженість рухів обох рук. У ряді випадків навіть у старших дошкільників немає розуміння послідовно-

сті й логіки всіх дій, що входять у навичку.

Особистість дитини з порушенням інтелекту формується також з великими відхиленнями, як у строках, темпах розвитку, та і якісно. До початку дошкільного віку, коли звичайна дитина 3-х років починає усвідомлювати своє «Я», у розумово відсталості дитини ще немає ніяких особистісних проявів, її поведінка носить мимовільний характер. Перші проблески самосвідомості з'являються після 4-х років, коли в дитини з'являється деякий інтерес до навколишнього середовища й формуються елементарні дії із предметами. Якщо батьки та вихователі не приймають дитину такою, якою вона є, перші прояви свого «Я» будуть зв'язані з негативною емоційною реакцією дитини у відповідь на зауваження або осудження дорослих. Систематичне переживання неспіху веде до формування патологічних рис особистості – відмови від усякої діяльності, пасивності, замкнутості, агресивності або, навпаки, підлецування до дорослих або більш сильних. Можуть з'явитися догідливість, негативізм, озлобленість. Тому спілкування розумово відсталих дітей з однолітками в навчально-виховному процесі повинно набувати соціально-реабілітаційної спрямованості, щоб діти не почували себе відкинутими, тому що не розуміють ігрову ситуацію й обмежені в засобах спілкування. При негативному розвитку подій, бажання самоствердитися, характерне для старших дошкільників, може привести їх до озлоблення, до агресії щодо більш слабкого, але при цьому вихователям треба усвідомлювати, що, в цілому, в поведінці розумово відсталих дошкільників превалюють швидкоплинні бажання й імпульсивні дії. При цьому слід зауважити, що при правильному вихованні деякі діти з розумовою відсталістю, наприклад діти з синдромом Дауна, можуть демонструвати досить дружелюбне поведіння, яке супроводжується позитивним світосприйняттям та добрим настроєм.

Отже, в цілому, вихователеві інклюзивного закладу дошкільної освіти треба бути готовим до того, що діти з лег-

ким та помірним ступенем розумової відсталості в дошкільному віці можуть бути відсторонені, бездіяльні; проявляти безініціативність, несамостійність, слабкість внутрішніх спонукань, сугестивність, знижену мотивацію, причому не тільки в навчальній та трудовій, але, навіть, в ігровій діяльності. Вони часто демонструють стереотипну поведінку. Їм притаманно недорозвинення мовлення, мовленнєві штампи, ехололії. Демонструють дуже низьку здатність до засвоєння знань; та інформація, що засвоюється дитиною, не запам'ятовується надовго. Можуть бути уважні тільки на короткий проміжок часу. Зазвичай мають обмежені соціальні навички. При виконанні завдань не наполегливі: швидко розчаровуються, кидають почату справу. Не здатні критично оцінити свої дії і вчинки. Якщо дії дитини викликають роздратування, невдоволення оточуючих, і вона чує тільки осуду, формується неправомірно занижена самооцінка. Але при цьому деякі діти мають високий рівень домагань, оскільки не можуть правильно оцінити свої можливості. У багатьох дітей з розумовою відсталістю спостерігається байдуже ставлення до будь-якої діяльності, а в окремих – негативне. Потребують великої постійної підтримки. При цьому мають здатність до просування в розвитку. Отже педагог повинен бачити і вміти виявити здібності дитини, а не її недоліки. Діти з легкою і помірною розумовою відсталістю не завжди усвідомлюють той факт, що вони не такі розумні, як інші діти. Однак важливо, щоб педагог помічав будь-які їх досягнення, допомагаючи тим самим підняти їм самооцінку. Педагог може відчувати професійне незадоволення, коли переходить до пояснення нової теми, а дитина відстає, не може його зрозуміти. Тому необхідно ставити перед дитиною реалістичні завдання.

Таким чином, незважаючи на існуючі труднощі, педагог повинен пам'ятати, що майже всі діти з інтелектуальними порушеннями здатні розвиватися. Порушені психічні функції можуть у деякій мірі компенсуватися за рахунок збережених сенсорних функцій: зору і слуху та розвитку позитивних

особистісних властивостей. Корекційно-розвивальна робота з розумово відсталими дітьми може бути досить ефективною за умови врахування їхніх особливостей й можливостей в умовах інклюзивної групи ЗДО.

Рекомендації для педагогів, які працюють з дітьми з легкою і помірною розумовою відсталістю.

- Дитина повинна працювати відповідно до своїх здібностей. Забезпечте дитині доступну сутність матеріалу. Ці діти не можуть засвоїти ту ж саму освітню програму, за якою навчаються інші діти (треба, згідно з висновком ІРЦ, розробити індивідуальний навчальний план за кожним освітнім напрямом)

- Знижуйте обсяг, глибину матеріалу; вводьте підготовчі етапи перед вивченням складного матеріалу.

- Використовуйте спеціальні методи і прийоми. Якщо діти не можуть засвоїти потрібний обсяг навчального матеріалу, використовуйте метод «малих порцій», який пропонує дроблення навчального матеріалу на кілька смислових частин, вивчення кожної окремо і подальше закріплення.

- Новий матеріал пропонуйте в доступних для дітей формах; з використанням реальних предметів, можливості виконувати з ними дії, з використанням малюнків, ілюстрацій, інших наочних матеріалів.

- Посилайтесь на практичні дії з реальними предметами, щоб підводити дітей до вивчення складних понять. Постійно посилайтесь при вивченні матеріалу на практичний досвід дітей.

- Адаптуйте для дитини з розумовою відсталістю будь-які навчальні матеріали, для того щоб зробити доступним їх розуміння, спрощуйте або скорочуйте матеріал.

- Використовуйте для закріплення матеріалу спеціальний дидактичний матеріал, розроблений для спеціальних закладів освіти, тому що автоматизація навичок проходить у них значно довше.

- Формулюйте завдання коротко.

- Для оцінки успішності дитини використовуйте портфоліо її досягнень.

- Використовуйте картки з наочною демонстрацією покрокових дій.

- Частина тем, що трудно засвоюються дитиною, виносить на індивідуальні корекційні заняття.

- Вимовляєте ім'я дитини, щоб звернути на себе увагу до того, як поставити запитання.

- Забезпечте спільну діяльність дітей з розумовою відсталістю і звичайних дітей. Для цього використовуйте такі педагогічні прийоми, як спільне засвоєння матеріалу, виконання робіт парами, виконання робіт невеличкою групою з розподілом ролей та інше.

- Своєчасно оказуйте дитині допомогу на занятті.

- Чергуйте різні види діяльності на занятті.

- Правильно виберіть місце, де буде сидіти дитина. Важливо, щоб вона якомога менше відволікалася. Добре, якщо поруч сидить дитина, яка зможе надати їй допомогу. Важливо, щоб вихователь, або його асистент, під час заняття міг легко підійти до дитини.

- Використовуйте індивідуальний підхід до дитини, тільки в цьому випадку можна розраховувати на позитивні результати.

- Працюйте над розвитком усіх форм мислення розумово відсталих дітей. Це необхідно для підготовки до майбутнього навчання в школі і для соціальної адаптації в широкому розумінні цього терміну.

- Створіть атмосферу прийняття дитини в групі, ситуацію успіху на заняттях і в інших видах діяльності.

- Частіше хвалить дитину, але тільки заслужено.

- Включайте дитину в усі заходи класу.

- Уникайте перевантажень дитини. Перевтома розумово відсталих дітей може призвести до нервових зривів, порушення поведінки, негативізму до занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобильченко В., Омельченко І. Спеціальна психологія: Навч. посіб. Київ: Академія, 2020. 224 с.
2. Коргун Л.М. Специальная психология: навчальний посібник для самостійної роботи студентів з навч. дисц. Спеціальна психологія. Одеса: ТОВ Лерадрук, 2019. 104 с.
3. Коргун Л.Н. Дети с отклонениями в развитии. Психологические особенности. Психолого-педагогическая диагностика: учебное пособие для студентов психолого-педагогического профиля. Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2012. 277 с.
4. Психологічний супровід інклюзивної освіти: підручник / за заг. ред. Т.О. Докучиної. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 172 с.
5. Сак Т.В. Особлива дитина: Від народження до 6 років: поради батькам. Київ: Літера ЛТД, 2008. 144 с.
6. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталості дитини: підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.

ІНКЛЮЗИВНА ПРАКТИКА У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Психологиня ЗДО №14 Т. М. Кузнецова

До кінця ХХ ст. у США, Великобританії, Швеції та інших країнах світу провідною стратегією в освіті дітей з обмеженими можливостями здоров'я стає їх інтегроване навчання, яке реалізується через створення корекційних класів у ліцеях та компенсуючих груп у закладах дошкільної освіти. Комплектування подібних класів та груп, як показує практика, веде до виключення дітей даної категорії з повноцінного соціального життя навчальних закладів, створює проблеми у формуванні конструктивних комунікативних відносин дітей